

Skender Rizaj

KOSOVA NË DISA DOKUMENTE ANGLEZE (1881 — 1885)

Kosova gjatë viteve 1881—1885 ka përjetuar ngjarje të bujshme. Kështu, në fillim të vitit 1881, Lidhja Shqiptare e Prizrenit korri suksese të mëdha. Pastaj nga prilli i vitit 1881 e deri kah mesi i vitit 1885 Lidhja Shqiptare e Prizrenit zhvilloi një luftë të rreptë kundër rivendosjes së pushtetit osman në viset e Kosovës. Këtë e vërtetojnë edhe këto 15 dokumente angleze, të cilat po i prezentojmë si vijon.

1. Në janar të vitit 1881, 35.000 shqiptarë mblidhen në Prizren dhe në rrethinën e tij, me qëllim që ta çlirojnë Ulqinin.

2. Shqiptarët rreth e përqark Gjakovës dhe Pejës përgatitën pusi kundër Dervish pashës (qershor 1881).

3. Dervish pasha i vendosi batalionet e mëdha këmbësore dhe bateritë e artilerisë në të gjitha qytetet e Velajetit të Kosovës (Prizren, Gjakovë, Pejë, Prishtinë, Mitrovicë, Shkup) me qëllim që t'i nënshtrojë shqiptarët kryengritës dhe shumë udhëheqës të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit i internoi për në Anadoll (qershor 1881).

4. Shenja të trazirave të mëdha duken përsëri në Shqipërinë Veriore, posaçërisht në rrethin e Pejës, të Gjakovës dhe të Dibërës (gusht 1881).

5. Malësorët shqiptarë të Pejës dhe të Gjakovës ishin marrë vesh për të mbajtur një qëndrim kërcënues, e prej disa viseve, siç ishte rasti i Rekës (nahije e madhe në kazanë e Gjakovës) i përzu në me forcë zyrtarët turq, të cilët duheshin të kryenin detyrën e regjistrimit të popullsisë (shtator 1881).

6. Nga kazaja e Gjakovës, e Pejës, e Gucisë, e Beranës dhe e Tërgovishtës (Rozhaja) u formua Sanxhaku i Pejës me Ali pashë Gucinë në krye (tetor 1881).

7. Dervish pasha marshoi prej Prizreni për në Dibër në krye të 20 batalioneve, me qëllim që edhe atje t'i nënshtrojë shqiptarët (tetor 1881).

8. Ali pashë Guçia dhe Hasan pashë Tetova u nisen për në Stamboll me qëllim që t'i bëjnë nderime Lartëmadhërisë së Sulltanit (tetor 1881).

9. Shumë çeta cubash shqiptare e bullgare (maqedone — S. R.) e rrethuan kazanë e Shkupit, të Prishtinës, të Gilanit e të Kumano-vës (shkurt 1882).

10. A. Evans thotë se në korrik të vitit 1883 Lidhja Shqiptare e Prizrenit nuk ishte aktive, por kishte prova të qarta të vazhdimit të lëvizjes, për çka kjo ishte një simptomë.

11. Dërgimi i shpejtë i ushtrisë plotësuese osmane në Prizren, në fillim të marsit të vitit 1885, shkaktoi shumë shqetësime si dhe ngjalli dyshime, në mes të tjerash, se shqiptarët në Prizren ishin ngritur në kryengritje të haptë.

12. Duket se me përdorimin e forcës u shtypën shqiptarët dhe së Porta njëmend kishte vendosur të mbajë rregull dhe qetësi (mars 1885).

13. Kryengritësit shqiptarë më 1 mars 1885 u përpoqën ta push-tojnë Prizrenin, por ata i dëboi ushtria e garnizonit osman, të cilën e komandonte Ibrahim pasha. Pas një përleshjeje të ashpër, e cila zgjati pesë orë, u vranë dhe u plagosen 300 veta.

14. Qetësia lindi në Prizren nga fakti se malësorët shqiptarë pjesën më të madhe të municionit të vet e kishin shpenzuar për armët me predha dhe se besimi i përgjithshëm në fuqinë e Qeverisë Osmane për të mbajtur rregull aq shumë është tundur sa që zejtaria dhe tregtia ishin pezulluar plotësisht në mbarë Vilajetin e Kosovës (mars 1885).

15. Vejsel pasha i arrestoi dhe i internoi për në Azi të Vogël udhëheqësit kryesorë të trazirës së fundit dhe pati sukses t'i detyrojë shqiptarët që të rekrutohen për ushtri dhe t'i mbledhë taksat e paguara për Qeverinë Osmane (gusht 1885).

1. ZOTËRI St. JOHN KONTIT GRANVILLE

(Telegrafik)

(Ekstrakt)

Stamboll, 15 janar 1881, 6^h p.d.

Në lidhje me shkresën Tuaj sekrete No. 4 të dt. 6 të këtij muaji.

Përsa i përket Shqipërisë, dëgjova personalisht, nga një vendas i krishter i atij vendi, i cili është duke ushtruar detyrë të lartë osman,* se 35.000 shqiptarë janë mbledhur në Prizren dhe rrethi-

* Ky krishter shqiptar, me post të lartë osman, duhet të ketë qenë Vaso efendiu (Pashko Vasa), i cili, njëherë, ushtronte detyrën e zëvendësit të valiut të Vilajetit të Kosovës (1877—1879), e pastaj të Vilajetit të Edrenës (1879—1883).

nën e tij qëllimi i të cilëve është që ta çlirojnë Ulqinin; e Ali pashë Guçia është urdhëruar që të komandojë me ta.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/110*, pp. 25)

2. ZOTËRI K. GREEN KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Shkodër, 6 qershor 1881

Një njeri i cili është njohës i mirë i ngjarjeve më njohtoi se Dervish pasha, tashmë, e la me nxitim Pejën, dhe, nëpërmjet të një rruge, e cila, thuajse, nuk përdoret, shkoi për në Prizren.

Im informator më tha se Ali pashë Guçia kishte marrë vesh se malësorët rreth e përçark Gjakovës dhe Pejës ishin duke përgatitur pusi kundër Dervish pashës. Prandaj, frikësohej se ata mund ta sulmonin haptazi gjeneralin. Për këtë arsye, ai (Ali pashë Guçia) ia mbushi mendjen atij (Dervish pashës) që ta braktisë menjëherë Pejën, dhe, siç u tha, ta ribashkojë masën e ushtrisë së vet në Prizren.

Brenda disa ditëve të fundit jam njohtuar me ma shumë sekrete, të cilat qarkullojnë në disa qarqe shqiptare, të cilët me shtyjnë të besoj se u shua efekti i parë i sukseseve të Dervish pashës, dhe se atë (Dervish pashën) mund ta gjejë i njëjti fat i Mehmet Ali pashës. Ndërkaq, mendoj se Dervish pasha, nuk duket se do ta humbë lehtë zotërimin e fituar mbi shqiptarët, si dhe përpjekjet e pandërprera për t'i kundërshtuar kundërshtarët e autoriteteve osmane.

Kam nderin, etj.

(Nënshkruar) W. KIRBY GREEN.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/115*, pp. 16, 17; *F. O. 195/1367*).

3. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 14 qershor 1881

Mësova nga njërëzit, të cilët, tani vonë, e vizituan Prizrenin, dhe nga burimet e tjera sekrete, se Dervish pasha po ndjek një politikë të matur dhe të butë ndaj udhëheqësve shqiptarë, të cilët duket se janë hutuar me operacionet e tij të fundit të marra kundër Lidhjes. Ata shohin qartë se fuqia e Qeverisë së Sulltanit është ajo që po i ndëshkon; dhe se nuk ka gjasa që ata do ta ringjallin apo do ta nxisin kryengritjen në të ardhmen.

Dervish pasha, tani vonë, e vizitoi Gjakovën dhe Pejën dhe me atë rast pati sukses që atje ta përtërijë pushtetin civil.

Malësorët e Gjakovës, trazimtarët më të mëdhej nga klanet shqiptare, të gegërisë, u nënshtruan dhe u zotuan se do të regrutohen për ushtri, regrutim ky, siç thanë informatorët e mi, tani po kryej atje pa zhurmë si në Pejë dhe në Prizren, ashtu edhe përgjithësisht në të gjitha viset e Vilajetit të Kosovës. Afro 550 regrutë shqiptarë u zgjodhen dhe u dërguan për në armatë. Mbramë 230 regrutë arritën nga Prizreni, të cilët, sot, do të transferohen me anijet turke për në Dardanele dhe në Stamboll.

Taksat qeveritare, tani, po ashtu, janë mbledhur me rregull, e prijatarët malësorë më me zë premtuan bashkëpunimin e tyre me autoritetet e Portës për ta kryer regjistrimin me rregull të popullsisë, me qëllim të klasifikimit të popullsisë për shërbim ushtarak, sipas moshës së tyre dhe aftësisë dhe për të vlerësuar terësisht taksat për dele dhe të ashtuquajturën „vergi”,* dy masa të cilat autoritetet e vilajetit, deri më tani, kurrë nuk kanë mundur t'i sëndërtojnë me sukses në Shqipërinë Veri-lindore.

Dervish pasha tani është duke u përgatitur për të intervenuar në Dibër dhe në Mat, me qëllim që ato krahina t'i rregullojë ri-shtas.

Prizreni është okupuar tani prej dhjetë batalioneve këmbësorësh, me dy bateri të artilerisë, dhe prej gjysmë regjimenti të kalorësisë. Pushteti civil ia ka besuar Ferik Mehmet pashës, i cili është duke u marrë me punë të rivendosjes së pushtetit, nën mbikëqyrjen e Dervish pashës, në degët e ndryshme të administratës lokale.

Gjakovën e okupojnë tetë batalione këmbësorësh, 2 bateri të artilerisë, dhe një skuadër (njësi kalorësie e përbërë prej dy a më shumë kompanish) kavalerie, nën komandën e Ferik Musa Qazim pashës, i cili, njëkohësisht, e ushtron edhe postin civil.

Në Pejë janë të stacionuara tri batalione këmbësorësh, 1 bateri e artilerisë, dhe 1 skuadër e kavalerisë; Ferizajin e okupojnë 2 batalione këmbësorësh, Prishtinën — 2 batalione, Shkupin — 1 batalion, Dibrën — 2 batalione, Mitrovicën — 3 ose 4 batalione këmbësorësh dhe 1 bateri të artilerisë. Kurse teprica e armatës së Dervish pashës është vendosur në kufirin bullgar dhe serb.**

Masa më e rëndësishme, të cilën Dervish pasha duhet ta ndër-marrë në Vilajetin e Kosovës dhe e cila me të madhe do të kontribojë në sigurimin e banorëve të krishterë, dhe në vendosjen e qetësisë së përgjithshme në vend, është ndalimi rreptësisht i të mbajturit të armëve.

Vice-konsulli austriak në Shkup, i cili këto ditë e vizitoi Selanikun, më siguroi se kjo masë politike e rreptë, e cila është duke u zbatuar në Sanxhakun e Shkupit, tashmë ka sjellë rrënjën e krim-it dhe të anarkisë; dhe njëri nga informatorët e mi, i cili arriti

* Vergi ishte tatimi i cili vlej për arkën shtetërore.

** Nën komandën e Ferik Ahmet Hivzi pashës, vali i Vilajetit të Kosovës, dhe Tahir pashës, mytesarrif i Sanxhakut të Shkupit.

këtu mbrëmë nga Prizreni, m'i tregoi rastet e masave imponuese të Dervish pashës, të cilat janë:

Me 8 të këtij muaji një shqiptar i Prizrenit, një kriminel i vjetër, Jusufi, i biri i Rrustemit,* u gjet nga policia duke bredhur nëpër qytet, i pajisur me armë. Ai refuzoi të dorëzohej dhe, para se të zihej, shtiu në njërin nga policët. Ai, menjëherë, u nxor para gjykatës ushtarake, u dënua me vdekje, dhe, në mengjes, u ekzekutua publikisht në treg.

Me të gjithë udhëheqësit (shqiptarë), të cilët iu nënshtroan Dervish pashës dhe bashkëpunuan me autoritetet (osmane) në qetësimin e vendit, Shkëlqesia e tij (Dervish pasha) u soll miqësisht, i cili, siç thuhej, disa prej tyre ia kishte rekomanduar Portës për t'i futur në shërbime (pozita) të administratës së vilajetit.

Vetëm numri i kufizuar i të arrestuarëve ka mbetur në Prizren d. m. th. kanë mbetur ata që me armë e rezistuan Qeverinë e Sulltanit, ose e identifikuan veten me Lidhjen; e meqë shumica prej tyre i mbajnë emërimet krahinore kur ata iu bashkuan Lidhjes, Dervish pasha është i gatshëm të japë një listë të udhëheqësve kryengritës dhe tradhtarë, të cilët janë:

Shain aga, anëtar i Qeverisë së fundit (të Lidhjes) të Prizrenit; Mehmet efendiu kontabilist i Qeverisë së fundit (të Lidhjes) të Prizrenit; haxhi Jonuz efendiu, po ashtu nga Prizreni; Abdyl efendiu, ish myfti; Mehmed aga, ish shef i policisë në Shkup; Rauf efendiu, ulema nga Tetova; Abdyl be Frashëri, udhëheqës nga Epiri.

Njëri nga anëtarët më me ndikim dhe më aktiv i Lidhjes së Prizrenit, haxhi Ymer efendiu, pat sukses për të ikur në Ulqin. Familja e tij e përbërë nga bashkëshortja dhe tre fëmijë, u dërgua në Selanik, dhe ajo gjendet nën mbikëqyrjen e policisë.

Përveç të arrestuarve në Prizren, edhe një pjesë e parisë shqiptare-toskë të dyshuar për lidhjet e tyre me Lidhjen kundër autoritetit të Sulltanit, tani vonë, u arrestua në Epir dhe në Maqedoni, dhe, me urdhërin e Dervish pashës, u dërgua për në Dardanele. Emrat e tyre janë:

Pertev efendiu, kajmekam i fundit i Karaferisë, Mustafa beu, mytesarrif i fundit i Dramës në Maqedoni, Mustafa pasha nga Vlora; Ymer be Vrioni nga Berati, Mustafa beu nga Janina, Qazim beu, mytesarrif i Prevezës, Sylejman Dino nga Paramythia: të gjithë nga Epiri.

Nga të përmendurit, Qazim beu, Mustafa beu, Sylejman Dino, dhe Pertev beu, janë kushërinj të afërt të Abedin pashës, Ministër i fundit i Punëve të Jashtme (të Perandorisë Osmane); dy prej të cilëve i kishte emruar ai, kur ishte vali i Selanikut, në poste me rëndësi në Maqedoni, d.m.th. Mustafa beu për mytesarrif të Dramës, dhe Pertev beu për kajmakam të Karaferisë (Veria).

Po ashtu dëgjova, nga korrespondenca sekrete, e cila gjendet në zotërim të Abdyl Frashërit, se, siç duket, të gjithë personat e

* Sigurisht është fjala për ndonjë vrasës të organeve të pushtetit osman.

lartpërmendur ishin, pak a shumë, të angazhuar si udhëheqës akti vë dhe nxitës për ndarjen e Shqipërisë Veriore dhe Jugore nga pushteti osman, dhe për themelimin e tyre në dy principata nën princa të ndarë.

Nuk mund të them sa mund të besohet në informatën, të cilën e paraqita në këtë shkresë. Pjesa më e madhe e saj është marrë nga burimet personale dhe papërgjegjësi, por disa prej këtyre informatave janë vërtetuar hollësisht nga kolegët e mi të huaj dhe opinioni publik këtu (në Selanik) në përgjithësi pohon se Dervish pasha, siç duket, e shkatërroi qeverisjen e Lidhjes, dhe i shtyri shqiptarët të besojnë në mossuksesin e Lidhjes.

Nëse është ashtu, Porta tani mund ta shfrytëzojë këtë si rast të përshtatshëm për konsolidimin e autoritetit dhe prestigjit të Sulltanit për zotërimin e reformave të rekomanduara nga Komisioni Evropian sipas artikullit 23 të Marrëveshjes së Berlinit.

Kam nderin, etj.
(Nënshkrimi) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/115*, pp. 26, 27.)

4. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 13 gusht 1881

U njohtova nga dy njëjërëz, të cilët, tani vonë, vizituan Shkupin dhe Prishtinën, se, atje, në Shqipërinë Veriore, duken simptomat e trazirave të mëdha, posaçërisht në rrethin e Pejës, të Gjakovës dhe të Dibrës.

Duket se regjistrimin e popullsisë, siç urdhëroi Dervish pasha, e kundërshtuan banorët me tërë fuqinë dhe janë duke u ngritur në kryengritje në shumë krahina.

Në të vërtetë, informatorët e mi më siguruan se përpjekjet e Dervish pashës, për të qetësuar vendin, i pengoi fryma e fshehtë e revoltit të banorëve, revolt ky i cili mund të shpërthejë haptas përsëri sapo të paraqitet rasti i parë i përshtatshëm.

S'kam mjet për të vërtetuar sa është e saktë informata e sipërme, por situata në Shqipërinë Veriore nuk është krejtësisht e kënaqme, e cila shihet prej disa masave të vërtetuara nga Proklamata e fundit e Dervish pashës, kopja e përkthimit të së cilës i është bashkuar shkresës, proklamata kjo e cila i është drejtuar shqiptarëve lidhur me përpjekjet për t'iu shmangur regjistrimit të popullsisë, si dhe nga kërkesa që, si të themi, Shkëleqesia e Tij ia ka dërguar Portës, me telegram, se disa trupa ushtarake, që duhej të largoheshin nga Thesalia, të dërgohen për në Prizren e Dibër.

*Bashkangjitse**Proklamata e Dervish pashës, kryekomandant i forcave perandorake*

(Përkthim)

Kur Lartëmadhëria e Sulltanit dha urdhërin e tij të shkëlqyeshëm që regjistrimi i banorëve të kryhet në gjithë popullsinë myslimane dhe jomuslimane të Shqipërisë së Epërme, si këtu ashtu dhe gjetiu, u bë çmos që dëshirat perandorake të zbatohen në atë mënyrë që mbarë popullsia të regjistrohet pa përjashtim. Mirëpo, kam kuptuar se disa njerëz, në aspektin intelektual janë të paaftë për të çmuar rëndësinë dhe përmbajtjen e një ndërmarrjeje të tillë (siç nënkuptohet me anë të kësaj), dhe duke harruar krejtësisht pozitën e tyre të përlulët dhe detyrat të cilat, si nënshtetas të sinqertë dhe besnikë, janë të obliguar t'i kryejnë, ata, përkundrazi, për inat të urdhërave perandorake refuzuan t'i regjistrojnë emrat e vet dhe të anëtarëve të tjerë të familjes në regjistrin e popullsisë, dhe të njëjtit, me qëllim që t'i shmangen regjistrimit, tani janë duke u fshehur.

Meqenëse, atëherë, zbulimi i njerëzve të tillë është për t'u konsideruar si vepër lavdëruese, unë me anë të kësaj lajmëroj publikisht se prej tani, duke filluar nga paraqitja e kësaj Proklamate, çdo njeri, i cili u jep informata sekrete zyrtarëve kryesorë të zënë me punën e regjistrimit të popullsisë, lidhur me ekzistencën e individëve, të cilët janë duke u orvatur t'i shmangen regjistrimit, do të shpërblehet me nga 100 piastra (groshë) për çdo person të zbuluar, njërezit e fshehur të të gjithë informatorëve të tillë pa marrë parasysh se kush janë, do të vështrohen me rigozitet.

Prizren, 27 korrik 1881.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/118*, pp. 6.)5. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT
GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 12 shtator 1881.

Kam nderin t'i raportoj Zotërisë Tuaj mbi lajmin, të cilin e kam marrë nga një burim i saktë, lidhur me situatën e çështjeve në Prizren dhe në krahinat shqiptare përreth.

Regjistrimi i popullsisë është bërë pa kundërshtim në qytetet dhe në krahinat e Shkupit, të Tetovës, të Kaçanikut, të Prishtinës, të Mitrovicës dhe të Prizrenit; por këto masa ende nuk janë zbatuar në krahinat e Dibrës së Poshtme dhe të Epërme, e sidomos në krahinat

e Pejës dhe të Gjakovës. Malësorët shqiptarë të këtyre krahinave janë marrë vesh për të mbajtur një qendrim kërcënonjës, e disa vise, siç ishte rasti i Rekës, nahije e madhe në kazanë e Gjakovës, ata i përzunë me forcë zyrtarët turq, të cilët duhej ta kryenin detyrën e regjistrimit të popullsisë.

Sipas informatorit tim në krahinat e Dibrës mbretëron një anarki e madhe dhe meqë autoritetet osmane nuk bënë asnjë përpjekje serioze për të rivendosur administrimin e tyre, malësorët e pabindur, bëjnë kërdi në fshatrat krishtere pa u dënuar, dhe banorët e qetë vazhdimisht po i mbajnë në gjendje lemeritëse.

(...)

Para afro gjashtë javësh, një turmë e madhe e atyre malësorëve nga nahija e Reçës, në Dibrën e Poshtme, u mësy në krahinën e Tetovës dhe plaçkiti 200 krerë gjedhë dhe 1.000 dele nga fshati Gostivar; dhe, pothuajse, në të njëjtën kohë, turma tjetër nga nahija Kalis, në Lumë, zbriti në rrafshira dhe mori më se 7.000 dele.

Nga të gjithë kam dëgjuar se Dervish pasha me ngurrim të madh është duke e përdorur armatimin, dhe është duke u përpjekur t'i nënshtrojë malësorët duke i përfituar bajraktarët e tyre, të cilët janë dinakë aq sa është edhe ai vetë (Dervish pasha) si dhe shumë pak u besojnë premtimeve të tij.

Nga ana tjetër, Dervish pasha nuk mund të mbështetej shumë në forcat ushtarake, të cilat ishin të përbëra pothuajse krejtësisht nga redifët (rezervistët), kryesisht nga Anadulli, që bërtitnin me zë të lartë për t'u kthyer në shtëpitë e veta, sepse sipas urdhërit, redifët duhej të shpërndaheshin në Maqedoni, në Thesali dhe në Epir. Mora vesh tani se janë bërë planet për t'i lëshuar këta trupa të ushtrisë, të cilët do të zëvendësohen nga batalionet nizamë (ushtri e rregullt) që do të shpëputen nga armata në Epir.

Prej 24 batalioneve këmbësorësh nën komandën e Dervish pashës, 18 sish janë redifë. Këto forca janë të shpërndara si vijon:

7 batalione — në Prizren, 10 batalione — në Gjakovë e Pejë, 3 batalione — në Lumë, 3 batalione — në Dibër, dhe një batalion — në Ferizaj.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/118*, pp. 43.)

6. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 4 tetor 1881

Kam nderin ta njohtoj Zotërinë Tuaj se Porta, në bazë të sugjerimit të Dervish pashës, ka urdhëruar që nga kazaja e Gjakovës, e Pejës, e Gucisë, e Beranës dhe e Tërgovishtës (Rozhaja) të

formojë një sanxhak nën një mytesarrif, i cili do ta këtë selinë në Pejë, por që do të jetë i varur nga vali i Vilajetit të Kosovës.

Ali pashë Gucia, njëri nga paria e shquar shqiptare, u emërua për mytesarrif i këtij sanxhaku të ri, me autorizim për t'i emëruar udhëheqësit shqiptarë si kajmakamë të pesë kazave nën jurisdikcionin e tij.

Kam nderin, etj.
(Nënshkrimi) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/119*, pp. 17.)

7. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 12 tetor 1881

Në lidhje me shkresat e mia No. 111 dhe 114, të 27 shtatorit dhe të datës 4 të këtij muaji, që kanë të bëjnë me çështjen shqiptarë, kam nderin, që Shkëlqesisë Tuaj, t'ia dërgoj raportin, se pasha i Selanikut sot heret në mëngjes e mori një telegram zyrtar nga Prizreni me të cilin njohtohet se Dervish pasha dje në mëngjes marshoi prej Prizreni për në Dibër në krye të 20 batalioneve. Ushtria e Dervish pashës tani përbëhet krejtësisht prej ushtarëve të rregullt, pjesa më e madhe e të cilëve, nëse jo të gjithë, janë nga Anadulli. Trembëdhjetë prej batalioneve janë nga ushtria e Thesalisë dhe e Epirit, kurse pesë prej tyre janë nga divizioni i Shkodrës.

Po ashtu dëgjova se shqiptari i dalluar i Tetovës, Hasan pasha, ishte emëruar për mytesarrif të Sanxhakat të Prizrenit, në vend të Ferik Mehmet pashës, i cili ishte ftuar të kthehej për në Stamboll.

Dervish pasha shpreson se "gegët do t'i kënaqë dhe do t'i pajtojë duke e transferuar qeverinë civile të vendit në parinë e tyre, por mendoj se ky sistem i qeverimit heret a vonë do të bëhet i papërshtatshëm, ose do të gjendet në rrezik, sepse paria shqiptare është kapricioze dhe jo plotësisht besnike. Do të shtoja se as Ali pashë Gucia, së voni i emëruar për mytesarrif i Sanxhakat, të Pejës, e as Hasan pasha i lartpërmendur, nuk kanë pasur ndonjë përvojë qeverisjeje.

Haxhi Ymer efendiu, kryetar i Lidhjes, akoma gjendet në Ulqin. Ai kishte kërkuar azil të Qeveria Malazeze, të cilin, në të vërtetë, e fitoi. Familja e tij është ndalë në Selanik dhe ajo është nën mbikëqyrjen e policisë.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/119*, pp. 29.)

8. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 30 tetor 1881

Kam nderin ta raportoj Zotërinë Tuaj se dy udhëheqës shqiptarë, Ali pasha nga Gucia, dhe Hasan pasha nga Tetova, të cilët para ca kohe u emëruan: i pari për mytesarrif të Pejës, dhe i dyti për mytesarrif të Prizrenit, arritën këtu, me trenin e djeshëm, nga Shkupi, dhe u nisën sot për në kryeqytet (Stamboll), me qëllim që t'i bëjnë nderime Lartëmadhërisë së Sulltanit.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/120*, pp. 16.)

9. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Selanik, 26 shkurt 1882

Lidhur me situatën rreth konflikteve në Vilajetin e Kosovës, ndjej kënaqësi ta njohtoj Zotërinë Tuaj se shumë çeta cubash shqiptare dhe bullgare (maqedone — S. R.), e kanë rrethuar kazanë e Shkupit, të Prishtinës, të Gilanit dhe të Kumanovës, e në afërsi të kufirit bullgar e serb, janë shpërndarë. Kam dëgjuar, po ashtu, nga njerëzit të cilët, tani vonë, e vizituan sanxhakun e Jeni Pazarit, të Prizrenit dhe të Dibrës, se shqiptarët gegë në këto krahina dhe në kazatë fqinje, d. m. th. në atë të Ohrit, të Pejës dhe të Gjakovës, janë të qetë dhe janë pajtuar sa për sy e faqe me planet administrative të Dervish pashës. Jam bindur se taksat, tani, janë paguar me rregull, se plaçkitja e kafshëve, gjakmarrja dhe padrejtësitë e tjera sociale, janë më të rralla, dhe se në përgjithësi autoriteti i ligjit ndihet më shumë dhe respektohet.

Por, informatorët e mi pohojnë se ky përmirësim i situatës mund të çrregullohet rastësisht nga kryengritja, që ka shpërthyer në krahinat kufitare të Bosnjës dhe të Hercegovinës; dhe ndonëse ata pranojnë se tani për tani nuk ka shenja të agjitacionit politik në këtë anë të kufirit, ata përsëri kanë frikë se shqiptarët do të zgjohen nga ndjenjat e tyre nacionale dhe fetare për të marrë pjesë në lëvizjen nëse ajo përhapet kah jugu.

Disa frikësime të tilla, po ashtu, i kanë kapluar edhe autoritetet ushtarake të Austro-Hungarisë në Sanxhakun e Jeni Pazarit, sepse unë e di me siguri se Gjenerali, në komandën e ushtrisë austriake në Taslixhë (Plevlë), tani vonë, në mënyrë sekrete i informoi autoritetet kufitare osmane, se një sasi e madhe e armëve, e de-

dikuar për kryengritësit në Hervegovinë, është fshehur nga paria shqiptare në qytetin e Mitrovicës. Gjithashtu do të shtoja se Dervish pasha pasi u largua nga Vilajeti i Kosovës, u kthye menjëherë këtu (në Selanik) pas shetitjes që bëri në sanxhakun e Dramës e të Serezit.

Siç jam informuar në mënyrë te plotë Dervish pasha erdhi me qëllim që të njohtohet me përmbajtjen e vërtetë të raportit të sipërm. Ai, në të njëjtën kohë, duke këshilluar se duhet kushtuar vëmendje serioze lajmeve të mytesarrifit të Jeni Pazarit, të Prizrenit dhe të Pejës, vuri në pah nevojën e kontrollimit me kujdes të kufirit me qëllim që të pengohen shqiptarët që të mos jenë në gjendje t'u japin asnjë ndihmë kryengritësve të Bosnjës dhe mos të kenë mundësi t'i frymëzojnë ata (kryengritësit) kundër sundimit austriak.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/136*, pp. 102, 103.)

10. DISA VËSHTRIME PËR GJENDJEN E TANISHME TË DARDANISË (DUKE PËRFSHIRË VILAJETIN E KOSOVËS DHE NJË PJESË TË VILAJETIT TË MANASTIRIT) NGA ZOTËRI A. EVANS

Ndarja e sotme e vilajeteve në Shqipërinë e Epërme është fare artificiale dhe qartas e pakuptueshme. Kështu, derisa Shkupi dhe Prishtina u përfshinë në Vilajetin e Kosovës, krahinat fqinje dhe gjeografikisht të pandara të Tetovës (Kalkandelen) dhe të Prizrenit u vendosen në administrimin e largët të Manastirit!* Kjo ndarje ka shumë gjasa të jetë bërë për qëllime ushtarake, sepse në rast se veprimtaria e lëvizjes shqiptare kalon në Sharr ushtria e dy vilajeteve mund të mposhtë atë pa ndonjë trazim të shpërndarjes normale të forcave. Por, po ashtu, te Porta mund të ekzistojë një frikë e natyrshme nëse një krahinë shumë të madhe shqiptare e vendos në komanden e një pashaje, i cili mund të përpiqet të luajë një lojë ambicioze. Ndonëse trazirat e reja, përta i përket çështjes së kufirit malazes, ishin lokale dhe kryesisht të kufizuara te malësorët katolikë të krahinës së Shkodrës, ato sigurisht kanë bërë jehonë në këtë anë të malit Sharr, prandaj, autoritetet osmane e panë të arsyeshme të dërgojnë disa batalione të tjera në Guci dhe në vende të tjera. Në momentin e tanishëm Lidhja Shqiptare mund të thuhet se nuk është aktive, por ka prova të qarta të vazhdimit të lëvizjes, gjë që kjo ishte një simptomë. Mund të thuhet me siguri se në Vilajetin e Kosovës dhe në krahinat fqinje të Dardanisë së Lashtë, kudo që elementi shqiptar mbizotëron autoriteti

* Më 1880 Sanxhaku i Prizrenit u shkëput nga Vilajeti i Kosovës.

i pushtetit osman ekziston, por ai nuk ushtrohet. Bile edhe në Mytesarrifllëkun e Shkupit, pjesa më paqësore e vendit, autoritetet osmane nuk kanë guxim të futen në ndonjë prej katundeve malore pa u përkrahur prej një ushtrie të konsiderueshme. Këta malësorë shqiptarë janë të armatosur mirë, kryesisht me „Martini-Henry”, dhe ata vazhdimisht janë duke i tiranizuar të krishterët e tyre fqinjë; por, edhe pse ata paraqesin një rrezik eventual për Qeverinë Osmane, prapëseprapë asnjë orvajtje nuk është ndërmarrë për t’i çarmatosur. Zyrtarët lokalë osmanë, e kjo është një simptomë e rëndësishme, më shumë po e përkrahin vullnetin e tyre të mirë. Ata (turqit) (shqiptarë myslimanë — S. R.) po flasin me të madhe për tolerimin e idesë shqiptare për formimin e një shteti vasal nën sundimin e Sulltanit, dhe siç dëgjova zyrtarët osmanë (sigurisht shqiptarët myslimanë — S. R.), këtu, haptazi po e mallkojnë Dervish pashën, i cili me zënie tradhtisht të udhëheqësve shqiptarë në Shkup e shoi përkohësisht „Lidhjen”. Për më tepër duhet të mbahet në mend se derisa pashallarët, mytesarrifët dhe mydyrët janë duke u ndërruar vazhdimisht, nëpunësit e fesë myslimane rrinë *en permanence* (pa ndërprerje) në divane të konakut të Mexhllisit lokal dhe ushtrojnë kontroll më së real mbi administratën. Ky ndikim fetar mysliman ndihet në të gjitha anët e besimtarëve të vërtetë shqiptarë, dhe çdo funksionar i cili do ta injoronte atë do të vihet në lëvizje e gjithë maqinaria e intrigave, intriga këto që do të përhapen deri në Stamboll.

(...)

Korrik 1883

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/136*, pp. 142, 143.)

11. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT ZOTËRI WYNDHAIM-IT

Sër,

Selanik, 3 mars 1885.

Dërgimi i shpejtë i ushtrisë për në Prizren, për të cilën gjë iu njohtova telegrafikisht më 1 dhe 2 të këtij muaji, e vërtetoi shumë informatën e dërguar në telegramin tim të 15 të muajit të kaluar, lidhur me trazirat e parapara në këtë krahinë.

Duke mos arritur ende të siguroj një korrespondent të besueshëm në atë vend, me keqardhje them, nuk jam në gjendje për t’iu pajisur me informatë të përpikët nga vendi, përsa i përket ngjarjeve të zhvilluara, por, në këtë çast, dërgimi i shpejtë i ushtrisë plotësuese në atë drejtim, shkaktoi këtu shumë shqetësime si dhe ngjalli shumë thashethëne, në mes tjerash, se shqiptarët në Prizren janë ngritur në kryengritje të hapët.

Letra e bashkangjitur prej një zotërie të Shkupit (letra nga Shkupi mban dt. 27 shkurt 1885 — S. R.), i cili nga ndonjëherë më pajiste me informata për ngjarjet e zhvilluara në Vilajetin e Kosovës, hedh pak dritë për situatën në fjalë; por unë kuptova prej burimeve osmane se ngjarjet, për të cilat korrespondenti im referon në lidhje me shtuarjen e taksës bashkiake për importin dhe eksportin, nuk janë drejtpërdrejt të lidhura me ngjarjet në Prizren, taksë kjo e cila e përfshin Vilajetin e Manastirit e jo atë të Kosovës.*

Ushtritë e dërguara në Prizren dhe në Mitrovicë, brenda ditëve të fundit, janë:

Një batalion i këmbësorisë dhe një bateri e artillerisë në kuaj nga divizioni i Selanikut; dy batalione këmbësorie nga korparmata në Manastir.

Një batalion këmbësorie nga divizioni i Serfixhes.

Pastaj, siç ju telegrafova mbrëmë, e di sigurisht se shefi i hekurudhës së Selanikut ka marrë urdhër nga autoritetet ushtarake lokale për të përgatitur trene speciale për dërgimin edhe të dy batalioneve këmbësore dhe të një baterie të artillerisë për në Mitrovicë. Nuk di ende prej nga duhet të tërhiqen këto ushtri plotësuese.

Siç po vërej, të gjitha autoritetet situatën në Prizren e konsiderojnë si të rrezikshme dhe të vështirë, kështu që Qeveria Osmane nuk e ka lehtë t'i dalë në krye pa ndërmarrë aksion më energjik, i cili mund të shpjerë edhe deri te gjakderdhja.

Ata, mbi të gjitha, frikësohen se çdo trazim serioz në Shqipërinë e Epërme në këtë moment, komitetet politike lokale në Bullgari dhe në Rumelinë Lindore, mund ta shfrytëzojnë si rast të përshatshëm për ta nxitur kryengritjen në Maqedoni.

Po qe se frika e autoriteteve vërtetohet atëherë gjendja e kësaj krahine me të vërtetë do të vështirësohet. Mund të ndodhin ngjarje të mjerueshme, të ngjashme me ato që zunë vend në Bullgari më 1876, vetëm e vetëm pse mjetet ushtarake që autoritetet i kanë në dispozicion nuk do të mjaftojnë për t'u ballafaquar me rastet e papritura.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/60*, pp. 121.)

12. KONSULLI I PËRGGJITHSHËM BLUNT ZOTËRI WYNDHAM-IT

Sër,

Selanik, 16 mars 1885.

Kam nderin t'ia bashkangjes, për informimin e Juaj sa më të plotë, një fragment prej një letre të vonshme të një korrespondenti nga Jeni Pazari, i cili është në gjendje që të informohet mirë me ngjarjet e tanishme në atë krahinë.

* Prizreni deri në vitin 1880 ishte në kuadrin e Vilajetit të Kosovës, e pastaj, iu bashkangjit Vilajetit të Manastirit.

Ai pohon se banorët e Jeni Pazarit, të cilët janë të gjithë bashnjakë, pjesërisht myslimanë e pjesërisht të krishterë, nuk i përkrahin dhe nuk kanë mirëdashje të madhe me shqiptarët. Gjithashtu në kufinj të austriakë dhe serbë mbretëron qetësia e përsosur.

Lajmet të cilat trimërojnë kanë mbërritur nga Prizreni: komunikimi telegrafik përsëri është vendosur me atë vend dhe ferik (gje-neral divizioni), Vejsel pasha, ka arritur atje me pjesën e ushtrisë së përqendruar në Ferizaj; konsujtë e jashtëm dhe banorët e krishterë nuk kanë përjetuar ndonjë të keqe. Në tërësi duket se me përdorimin e forcës u shtypën shqiptarët dhe se Porta njëmend ka vendosur të mbajë rregull dhe qetësi.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/60*, pp. 138).

13. KONSULLI I PËRGJITSHËM BLUNT ZOTËRI WYNDHAM-IT

Sër,

Selanik, 21 mars 1885.

Letrat e vonshme të marra këtu nga Prizreni tregojnë se në atë qytet mbretëron qetësia e plotë. Shumë kryengritës shqiptarë, të cilët ishin në afërsi të qytetit, u shpërndanë, meqë Vejsel pasha afrohej me ushtrinë e tij nga Ferizaji.

Kryengritësit u përpoqën që më 1 të këtij muaji ta pushtojnë qytetin, por ata i dëboi ushtria e garnizonit, të cilën e komandonte Ibrahim pasha. Kështu, pra, pas një përleshjeje të ashpër, e cila zgjati pesë orë, u vranë dhe u plagosën 300 veta.

Informata e sipërme është vërtetuar nga letrat të cilat kanë arritur nga kolegu im austriak, d. m. th. konsulata austriake në Prizren.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) J. E. Blunt.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/61*, pp. 2.)

14. ZOTËRI KIRBY GREEN KONTIT GRANVILLE

Im Lord,

Shkodër, 26 mars 1885.

Përsa i përket raportit tim No. 5 të dt. 8 të këtij muaji, në lidhje me trazirat në rrethin e Prizrenit, kam nderin ta informoj Zotërinë Tuaj se autoritetet osmane këtu më informuan saktësisht,

siç kishin kuptuar edhe ata vetë, se ushtrisë perandorake i kishte shkuar përdore ta kthejë qetësinë e plotë në Prizren.

Në anën tjetër, mësova nga një burim i sigurt vendas, se qetësia lindi nga fakti se malësorët shqiptarë pjesën më të madhe të municionit të vet e kishin shpenzuar për armët me predha dhe se besimi i përgjithshëm në fuqinë e Qeverisë (Osmane) për të mbajtur rregull aq shumë është tundur sa që zejtaria dhe tregtia janë pezulluar plotësisht në mbarë Vilajetin e Kosovës.

Kam nderin, etj.
(Nënshkruar) W. KIRBY GREEN.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/61*, pp. 5.)

15. KONSULLI I PËRGJITHSHËM BLUNT MARKIZIT TË SALISBURY-T

Im Lord,

Selanik, 16 gusht 1885.

Kam nderin t'ju raportoj Zotërisë Tuaj se raportet e publikuara tani vonë në disa gazeta evropiane për trazirat e shpërthyera në mes të kufitarëve grekë dhe osmanë nuk janë vërtetuar nga autoritet osmane e as nga korrespondentët e mi të terrenit në fjalë. Përkundrazi, jam i sigurt se gjendja në kufirin grek është përmirësuar shumë dhe se ushtritë greke bashkëpunojnë me ushtritë osmane në mbajtjen e rregullit dhe të qetësisë.

Zotëri zëvendës-konsulli Blakeney raporton se kryetari i bandidëve zëkeq, Apostolaki, është ndjekur tani vonë dhe është vrarë nga ushtarët osmanë dhe grekë.

Asnjë trazirë serioze nuk është shfaqur në këtë verë në rrethin e Katarinës, të Karaferisë (Veria) dhe të Kasandrës; dhe se zëvendëskonsujtë në Kavallë, në Dramë dhe në Serez, raportojnë se këto sanxhaqe janë mjaft të qeta. Disa cuba që u paraqiten, tani vonë, në Sanxhakun e Serezit janë ndjekur energjikisht dhe u likuiduan nga ushtritë osmane.

Në Vilajetin e Janinës e sidomos në atë të Manastirit, kusaria është akoma e shpeshtë. Para disa ditësh kusarët grekë e kidnapuan një zotëri italian dhe gruan e tij në afërsi të Mecovës, në Epir. Brenda dy muajve të fundit disa myslimanë e krishterë të pasur u shpunë nga cubat shqiptarë e bullgarë (ndoshta maqedonë — S. R.), në Florinë, në Koricë, në Prilep dhe në vise të tjera të Vilajetit të Manastirit.

Korrespondenti im në Vilajetin e Kosovës më informoi se çështja ende ekziston mu në afërsi të Bullgarisë dhe të Serbisë dhe se autoritetet osmane ankohen se ushtria në kufirin bullgaro-serb nuk po merr masa serioze për likuidimin e të ligës.

Në lidhje me gjendjen e punëve në Prizren, në Shqipërinë e Epërme, u njohtova nga ipeshkvi katolik i asaj krahine, gjatë qëndrimit të tij të vonshëm në Selanik, se shqiptarët e pakënaqur i frikësoi një fuqi e madhe (prej 8.000 burrash), e cila u përqëndrua atje me urdhërin e Vejsel pashës.

Ky gjeneral i arrestoi dhe i internoi për në Azi të Vogël udhëheqësit kryesorë të trazirës së fundit dhe pati sukses t'i detyrojë shqiptarët që të regrutohen për ushtri dhe t'i vjelë taksat e papaguara për Qeverinë Osmane.

Kam nderin, etj.
(Nënshkrimi) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/62*, pp. 19.)

1. Mr. ST. JOHN TO EARL GRANVILLE.

(Telegraphic.)
(Extract.)

Constantinople, January 15, 1881.

YOUR Lordship's despatch No. 4, Confidential, of the 6th instant.

Respecting Albania, I hear privately, from a Christian native of that country holding high office under the Turks, that 35,000 Albanians are gathered at Prisrend and its neighbourhood, their object being to retake Dulcigno; and that Ali pasha of Gusinjé has been asked so command them.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/110*, pp. 25.)

2. Mr. KIRBY GREEN TO EARL GRANVILLE

My Lord,

Scutari, June 6, 1881

I HAVE been assured by a person who is in a position to know, that Dervish Pasha had the other day to leave Ipek precipitately, and regain Prisrend by a road not generally used.

My informant told me that Ali Pasha of Goussigné had ascertained that the mountaineers around Jacova and Ipek were preparing an ambush against Dervish Pasha, and which he was afraid might even develop into an open attack against the General; he therefore induced him to at once abandon Ipek, and rejoin the bulk of his troops at Prisrend as described.

I have noticed within the last few days a more confident bearing in certain Albanian circles, which makes me believe that the

first effect of Dervish Pasha's success is wearing off, and that an attempt may be made to bring down upon him the fate of Mehmed Ali Pasha; however, I think Dervish Pasha is not likely to lose easily the mastery he has gained over the Albanians, and their disconnected attempts at opposing the Ottoman authorities.

I have, etc.
(Signed) W. KIRBY GREEN.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/115*, pp, 16, 17; *F. O. 195/1367*.)

3. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE

My Lord,

Salonica, June 14, 1881.

I LEARN from persons who have recently visited Prisrend, and from other private sources, that Dervish Pasha pursues a moderate and lenient policy towards the Albanian Chiefs, who it appears have been overawed by his late military operations against the League. They see plainly that it is the power of the Sultan's Government to punish them; and it is not likely that they will renew or encourage further rebellious proceedings.

Dervish Pasha has recently visited Djacova and Ipek, and succeeded in re-establishing the Civil Government there.

The Malisoris od Djacova, the most turbulent of the Albanian Ghega clans, have made their submission, and sworn compliance with the military conscription, which my informants say is now being quietly effected there, as well as at Ipek and Prisrend, and generally in all the districts of the Vilayet of Cossova. Already 550 Albanian recruits have been selected by lot, and drafted into the army; and yesterday evening 230 recruits arrived from Prisrend, and will be embarked to-day in the Turkish mail-steamer for the Dardanelles and Constantinople.

The Government taxes also are now regularly levied, and the most influential mountain Chieftains have promised their co-operation with the Porte's authority for effecting a regular census, in order to classify the people for military service, according to their age and fitness for it; and for fairly assessing the sheep and „virghu" taxes, two measures which the provincial authorities had hitherto never succeeded in effectively carrying out in North-eastern Albania.

Dervish Pasha is now preparing to proceed to Dibra and Mat, for the purpose of resettling those districts.

Prisrend is now occupied by ten battalions of infantry, with two batteries of artillery, and half a regiment of cavalry. Its civil government has been intrusted to Ferik Mehmed Pasha, who is

actively engaged in re-establishing, under the supervision of Dervish Pasha, the different branches of the Local Administration.

Eight battalions of infantry, with 2 batteries of artillery and 1 squadron of cavalry, occupy Djacova, under the command of Ferik Moussa Kiazim Pasha, who also acts as Civil Governor.

Three battalions, 1 battery of artillery, and 1 squadron of cavalry are stationed at Ipek; 2 battalions occupy Verisovitz; 2, Pristina; 1, Uscup; 2, Dibra; 3 or 4 battalions and 1 battery of artillery occupy Mitrovitza; and the remainder of Dervish Pasha's army is employed on the Bulgarian and Servian frontiers.*

The most important measure which Dervish Pasha has contrived to carry out in the Vilayet of Cossova, and which will greatly contribute to the security of the Christian inhabitants, and the general tranquillity of the country, is the strict prohibition to carry arms.

The Austrian Vice-Consul at Uskup, who very recently visited Salonica, assured me that this police measure was very rigidly observed in the Sandjak of Uskup, and has already been followed by a marked decrease of crime and lawlessness; and one of my informants, who arrived here yesterday evening from Prisrend, has related to me the following instance of the determined manner in which Dervish Pasha enforces this prohibition:

On the 8th instant an Albanian of Prisrend, an old offender, Jussuf, son of Rustem, was discovered by the police roaming about the town with arms in his possession. He refused to surrender, and shot one of the police before his capture was effected. He was immediately tried by the local court-martial, was condemned to death, and the following morning was publicly executed in the market-place.

All the leading Chieftains who have made their submission to Dervish Pasha, and co-operate with the authorities in the pacification of the country, are kindly treated by his Excellency, who, it is said, has recommended several of them to the Porte for service in the Provincial Administration.

Only a limited number of arrests has been made at Prisrend of persons who had encouraged overt armed resistance to the Sultan's Government, or otherwise identified themselves with the League; and as most of them held provincial appointments when they joined the League, Dervish Pasha is disposed to make an example of their seditious and treacherous conduct.

Their names are as follows: —

Shuaib Agha, late member of Council of Prisrend; Mehmed Effendi, late Accountant of Prisrend; Hadji Yonouz Effendi, also

---

* The Ferik Ahmet Hifzi Pasha carries on the duties of Governor-General of the Vilayet of Cossova, with Tahir Pasha, Mutessarif of the Sandjak of Uskup, under him.

of Prisrend; Abdul Effendi, ex-Mufti, and Mehmed Agha, ex-Chief of Police, of Uskup; Rauf Effendi, Ulema, of Kalkandelen; and Abdul Bey Phrassari, Notable of Epirus.

One of the most influential and active members of the League of Prisrend, Hadji Omer Effendi, succeeded in effecting his escape, to Dulcigno, it is said. His harem, composed of one wife and three children, has been sent to Salonica, and placed under police surveillance.

Besides the arrests made at Prisrend, several Tosca Albanian Notables, suspected of conspiring with the League against the Sultan's authority, have been recently apprehended in Epirus and Macedonia, and sent to the Dardanelles by order of Dervish Pasha. The following are their names: —

Pertev Effendi, late Kaïmakam of Caraferia, and Mustapha Bey, late Mutessarif of Drama, in Macedonia, Mustapha Pasha, of Avlona; Omer Bey Vrioni, of Berat; Mustapha Bey, of Janina; Kiazim Bey, Mutessarif of Prevesa; and Suleiman Dinos, of Paramythia: all in Epirus.

Of the above, Kiazim Bey, Mustapha Bey, Suleiman Dinos, and Pertev Bey are, I am told, near relations of Abédine Pasha, late Minister of Foreign Affairs; and two of them were appointed by him, when Vali of Salonica, to important posts in Macedonia, viz., Mustapha Bey as Mutessarif of Drama, and Pertev Bey as Kaïmakam of Karaferia (Veria).

I also hear that it appears, from the secret correspondence found in the possession of Abdul Bey Phrassari, that all the above-named individuals were more or less engaged as active leaders and instigators in a design pointing to the separation of North and South Albania from the Turkish rule, and its erection into two Principalities under separate Princes.

I cannot say how far the information which I have reported in this despatch is to be relied on. Most of it is derived from private and irresponsible sources, but in several particulars it is corroborated by my foreign colleagues, and public opinion here generally acknowledges that Dervish Pasha has, to all appearances, broken up rule of the League, and reduced the Albanians to submission with unlooked-for success.

Should this be the case, the Porte now has a favourable opportunity for consolidating the authority and prestige of the Sultan by introducing the reforms recommended by the European Commission under the XXIIIrd Article of the Treaty of Berlin.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

4. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE

My Lord,

Salonica, August 13, 1881.

I HAVE been informed by persons who have recently visited Uscup and Pristina, that there are symptoms of considerable agitation in Upper Albania, particularly in the districts of Ipek, Djacova, and Dibra.

It appears that the taking of the Census, as ordered by Dervish Pasha, is strogly objected to by the inhabitants, and has given to acts of insubordination in more than one locality.

In fact, my informants assure me that Dervish Pasha's efforts to pacify the country are counteracted by latent spirit of revolt among the in inhabitants which may again openly break out upon the first favourable opportunity.

I have no means of ascertaining how far the above information is correct, but that the situation in North Albania is not altogether satisfactory appears to be in some measure confirmed by the inclosed translated copy of a recent Proclamation of Dervish Pasha to the Albanians relative to their attempted evasion of the Census, and by the request which, I am told, his Excellency has made to the Porte, by telegraph, that some of the troops about to evacuate Thessaly should be ordered to proceed to Prisrend and Dibra.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

Inclosure

Proclamation of Dervish Pasha, Commander-in-chief of the Imperial Forces.

(Translation.)

HIS Imperial Majesty the Sultan having issued his august commands to the effect that a Census be taken of the whole population, Moslem and non-Moslem, of Upper Albania, both here and elsewhere, every effort has been made to carry out the Imperial wishes by achieving such an important result as a general enumeration of the inhabitants. It has, however, come to my notice that certain persons, intellectually incapable of appreciating the importance and value of such an undertaking (as is hereby implied), and entirely forgetful of their own humble position and of the duties which they, as faithful and loyal subjects, are bound to perform, have, in defiance of the Imperial commands, refused to have their names and those of their families inscribed in the Census Register, and are, in order to avoid the same, at present in hiding.

Inasmuch, then, as the exposure of such persons is to be considered a meritorious deed, I hereby publicly announce that henceforth, dating from the appearance of this Proclamation, any one giving secret intelligence to the chief officials engaged in the work of taking the Census as to the existence of individuals who are trying to evade the same will receive 100 piasters for every person so denounced, the incognito of all such informants, be they who they may, without respect of persons, being rigorously observed.

Prisrend, July 27, 1881.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/118*, pp. 6.)

5. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Salonica. September 12, 1881.

I HAVE the honour to report to your Lordship the following information, which I have derived from a well-informed source, relative to the situation of affairs at *Prisrend* and surrounding Albanian districts.

The census of the population has been taken without opposition in the town and districts of *Uscup*, *Kalkandelen*, *Katchanik*, *Pristina*, *Mitrovitza*, and *Prisrend*; but this measure has not yet been introduced in the districts of *Lower and Uper Dibra*, and was very incompletely effected in those of *Ipek* and *Djacova*. The Albanian mountaineers in those districts have assumed a menacing attitude, and in some localities, as was the case at *Reka*, a large *nahie* in district of *Djacova*, they forcibly expelled the Turkish officials who had charge of the census registers.

According to my informant great lawlessness reigns in the districts of *Dibra*, and as no serious efforts are made by the Ottoman authorities to re-establish their administration, the refractory mountaineers ravage the Christian vilages with impunity, and keep the peaceable inhabitants in a continual state of alarm.

About six weeks ago a large band of those mountaineers from the *Nahie* of *Retch*, in *Lower Dibra*, made an irruption into the district of *Kalkandelen*, and stole 200 head of cattle and 1,000 sheep from the village of *Gostivar*; and about the same time another formidable band from the *Nahie* of *Kalis*, in *Lom*, came down into the plains and carried off more than 7,000 sheep.

(...)

Dervish Pasha, from all I hear, is very unwilling to resort to armed coercion, and tries to obtain the submission of the mountaineers by gaining over their Chiefs, who are just as wily as he is, and put very little faith in his promises.

On the other hand, the military force at the Pasha's disposal is not sufficiently trustworthy, as it is almost entirely composed of Redifs, chiefly from Anatolia, who are loudly clamouring to be sent back to their homes, in virtue of the order for the disbandment of the Redifs in Macedonia, Thessaly, and Epirus; and I now learn that arrangements have been made to dismiss these troops, and replace them by Nizam battalions to be detached from the army in Epirus.

Of the 24 battalions of infantry under Dervish Pasha's immediate orders, 18 are composed of Redifs. This force is distributed as follows: —

7 battalions at Prisrend; 10 battalions at Djacova and Ipek; 3 battalions at Lom; 3 battalions at Dibra; and 1 battalion at Verisovitz.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F.O. 424/118*, pp. 43.)

6. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Salonica, October 4, 1881.

I HAVE the honour to inform your Lordship that the Porte, acting upon the suggestion of Dervish Pasha, has decreed the grouping of the districts (cazas) of Jacova, Ipek, Gussinje, Berani, and Trgowischtje, into a sandjak under a Mutessarif (Governor), who will reside at Ipek, and be subordinate to the Governor-General of the Vilayet of Cossova.

Ali Pasha, of Gussinje, one of the most prominent Albanian Notables, has been appointed Mutessarif of this new sandjak, with power to nominate Albanian Chiefs as Kaïmakams of the five districts under his jurisdiction.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London: *F. O. 424/119*, pp. 17.)

7. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Salonica, October 12, 1881.

With reference to my despatches No. 111 and 114, dated respectively the 27th September and 4th instant, relative to Albanian affairs. I have the honour to further report to your Lordship that

the Pasha of Salonica received early this morning an official telegram from Prisrend stating that Dervish Pasha marched from that place yesterday morning for Dibra at the head of twenty battalions. The troops under Dervish Pasha are now entirely composed of regulars, a great part, if not the whole of them, from Anatolia. Thirteen of the battalions have been detached from the army corps of Thessaly and Epirus, and five from the division of Scodra.

I also hear that the Albanian Notable of Kalkandelen, Hassan Pasha, has been appointed Mutessarif of the Sandjak of Prisrend, in the room of Ferik Mehmed Pasha, recalled to Constantinople.

Dervish Pasha hopes to gratify and conciliate the Ghega Albanians by transferring the civil government of the country to their Chiefs; but I think this system of government will in the long run be attended with inconvenience, if not danger, for the Albanian Chiefs are capricious and not entirely to be depended upon; and should add that neither Ali Pasha of Gusinjé, lately appointed Governor of the new Sandjak of Ipek, nor the above-named Hassan Pasha, have had any administrative experience.

Suaïb Effendi, Vice-President of the League of Prisrend, and the notorious Tosca Albanian agitator Abdul Bey Phrassari, with several other individuals who were concerned in the late movement against the Government, have been exiled to Asia Minor.

Hadji Omer Effendi, the President of the League, is still at Dulcigno, and has claimed and obtained the protection of the Montenegrin Government; his family is detained at Salonica under police surveillance.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London: *F. O. 424/119*, pp. 29.)

8. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Salonica, October 30, 1881.

I HAVE the honour to report to your Lordship that the two Albanian Chiefs Ali Pasha, of Gusinjé, and Hassan Pasha, of Kalkandelen, who were recently appointed: the first Mutessarif of Ipek, and the second Mutessarif of Prisrend, arrived here by yesterday's train from Uskup, and leave to-day for the capital, for the purpose of doing homage to His Majesty the Sultan.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/120*, pp. 16.)

9. CONSUL-GENERAL BLUNT TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Salonica, February 26, 1882

WITH reference to the situation of affairs in the Vilayet of Cossova, I have the satisfaction to report to your Lordship that most of the Albanian and Bulgarian brigand gangs which infested the districts of Uscup, Pristina, Geilan, and Comanova, and the country in the vicinity of the Bulgarian and Servian frontiers, have dispersed; and that I have heard from persons who have recently visited the Sandjaks of Novi-Bazar, Prisrend, and Dibra that the Ghega Albanians in those provinces and the adjacent districts of Ochrida, Ipek, and Jacova are quiet, and apparently reconciled to the administrative arrangements made by Dervish Pasha. I am assured that the taxes are now more regularly paid, that cattle-lifting and blood-feuds, and other social disorders, are less frequent, and that generally the authority of the law is more felt and respected.

But my informants also state that this improvement in the situation may eventually be disturbed by the insurrection in the neighbouring Provinces of Herzegovina and Bosnia; and although they admit that at present are no signs of political agitation on this side of the border, still they apprehend that the Albanians will be excited by their sentiments of nationality and religion to assist the movement should it spread southwards.

Some such apprehension is also harboured by the Austro-Hungarian military authorities in the Sandjak of Novi-Bazar, for I know for certain that the General in command of the Austrian troops at Taslidza (Plevljé) has lately confidentially informed the Ottoman frontier authorities that large stores of arms, destined for the insurgents in Herzegovina, were concealed by Albanian Chiefs in the town of Mitrovitza. I should also add that Dervish Pasha's departure for the Vilayet of Cossova, immediately after he returned here from his tour in the Sandjaks of Drama and Serres, was for the purpose, I am credibly informed, of inquiring into the truth of the above report, and recommending, at the same time, to the serious attention of the Governors of Novi-Bazar, Prisrend, and Ipek the necessity of carefully watching the frontier in order to prevent the Albanians giving any aid and encouragement to the rebels against the Austrian Government.

I have, etc.

(Signed) J. E. BLUNT.

10. SOME OBSERVATIONS ON THE PRESENT STATE OF DARDANIA (INCLUDING THE VILAYET OF COSSOVA AND PART OF THE VILAYET OF MONASTIR), BY Mr. A. EVANS.

THE present distribution of vilayets in the Upper Albania is altogether artificial and apparently unintelligible. Thus, while Uskup (Skopje) and Pristina are included in the Vilayet of Cossova, the neighbouring and geographically inseparable districts of Tetovo (Kalkandelen) and Prisrend are placed under the distant Government of Monastir! This partitionment has very probably a military object, since in the case of an Albanian movement in the Shar ranges the troops of two vilayets could be employed to crush it without any derangement of the normal distribution of forces. But it is also not impossibility due to a not unnatural dread on the part of the Porte of placing too large an Albanian district under the command of any Pasha who might be tempted to play an ambitious game. Although the recent disturbances regarding the Montenegrin frontier question were local and mainly confined to the Catholic mountaineers of the Scodra district, they certainly have found an echo on this side of the Shar Dagh, and the Turkish authorities found it advisable to send several additional battalions to Gussinje and other point. At the present moment the Albanian League may be said to be dormant, but there is ample evidence of the prolongation of the movement of which it was a symptom. It may be said with truth that in the Vilayet of Kossova and the neighbouring Old Dardanian districts, wherever the Albanian element preponderates Turkish authority exists, because it is not exercised. Even in the Mutessariflik of Uskub, the most peaceable part of the country, no Turkish official dares venture into one of the Albanian mountain villages unsupported by a considerable troop. These Albanian mountaineers are well armed, mostly with Government Martini-Henrys, and they are continually tyrannizing over their Christian neighbours; but through they constitute an eventual menace to the Turkish Government, there is an apparent disposition and there has been no serious attempt to disarm them. The local Turkish officials, and this is a significant symptom, rather cultivate their goodwill. They (the Turks) speak with more than tolerance of the Albanian idea of forming a vassal State under the Sultan, and I have heard Turkish officers here openly execrate Dervish Pasha, whose treacherous seizure of the Albanian Chiefs at Uskup put a temporary extinguisher on the „League”. It must, moreover, be remembered that while Pashas, Mutessarifs, and Mudirs are perpetually changing, the Mohammedan religious officers sit *en permanence* in the divans of the konak and the local Medjliss, and exercise a very real control over

the administration. This Mahommedan religious influence is all on the side of the Albanian true believers, and any functionary who should ignore it sets in motion a whole machinery of intrigue ramifying to Stamboul.

(...)

July, 1883.

(The Public Record Office, London, *F. O. 424/136*, pp. 142, 143.)

11. CONSUL-GENERAL BLUNT TO Mr. WYNDHAM.

Sir,

Salonica, March 3, 1885.

THE dispatch of troops to Prisrend, which I reported telegraphically to you on the 1st and 2nd instant, goes far to confirm the information conveyed in my telegram of the 15th ultimo relative to apprehended disturbances in that district.

Not having yet succeeded in securing the services of a trustworthy correspondent at that place, I am unable, I regret to say, to furnish you with accurate information from the spot as to what has occurred; but the dispatch at the present moment of additional troops to that direction has created considerable sensation here, and given rise to all kinds of rumours, among others, that the Albanians at Prisrend are in a state of open rebellion.

The inclosed letter from a gentleman at Uscup, who has occasionally furnished me with information on passing events in the Vilayet of Cossova, throws some light on the situation; but I have gathered from Turkish sources that the incidents to which my correspondent refers relative to the levying of a municipal tax on imports and exports are not directly connected with what is passing at Prisrend, which is included in the Vilayet of Monastir, and not that of Cossova.

The following troops have been dispatched to Prisrend and Mitrovitza within the last few days: —

One battalion of infantry and one battery of Horse Artillery from the Salonica Division; two battalions of infantry from the army corps at Monastir.

One battalion of infantry from the Serfidje Division.

Further, as I telegraphed you yesterday evening, I know for certain that the Manager of the Salonica Railway has received orders from the local military authorities to prepare special trains for the dispatch of two more battalions of infantry and one battery of artillery to Mitrovitza. I have not yet heard from where these additional troops are to be drawn.

The authorities here, from all I observe, consider the situation in Prisrend as surrounded with difficulties, and not easy for

the Government to deal with without most energetic action, which may even lead to bloodshed.

They, above all, fear that any serious disturbances in Upper Albania at the present moment will be availed of by the political Committees in Bulgaria and East Roumelia as a favourable opportunity for starting an insurrection in Macedonia.

Should their fears in this respect be confirmed the position in this province will become very serious indeed. Lamentable occurrences, similar to those that took place in Bulgarian in 1876, may result from inadequate military means at the disposal of the authorities to meet the emergency.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/60*, pp. 121.)

12. KONSUL-GENERAL BLUNT TO Mr. WYNDHAM.

Sir,

Salonica, March 16, 1885.

I HAVE the honour to inclose, for your information, an extract from a recent letter from a correspondent at Novi-Bazar, who is in a position to be well informed as to passing events in that district.

He states that the inhabitants of Novi-Bazar, who are all Bosnians, partly Mahommedans and partly Christians, take no part and have little sympathy with the Albanians. Also that perfect tranquillity reigns on the Austrian and Servian frontiers.

Reassuring news has been received from Prisrend: telegraphic communication has been re-established with that place, and the Ferik, Veysel Pasha, had arrived there with part of the troops concentrated at Verisovich; the Foreign Consuls and Christian inhabitants have suffered no violence, and on the whole it would seem that the display of force has impressed the Albanians that the Porte is in earnest, and determined to maintain order and tranquillity.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/60*, pp. 128.)

13. CONSUL-GENERAL BLUNT TO Mr. WYNDHAM.

Sir,

Salonica, March 21, 1885.

RECENT letter received here from Prisrend state that that town is now perfectly quiet, most of the Albanian bands of insur-

gents who were in its vicinity having dispersed on the approach of Veïssel Pasha with his troops from Verisovich.

The insurgents had attempted on the 1st instant to seize the town, but were repulsed by the garrison troops, under Ibrahim Pasha, after a severe engagement, which lasted five hours, and during which 300 of them were killed and wounded.

The above information is confirmed by letters which have been received by my Austrian colleague from the Austrian Consulate at Prisrend.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/61*, pp. 2.)

14. Mr. KIRBY GREEN TO EARL GRANVILLE.

My Lord,

Scutari, March 26, 1885.

WITH reference to my Raport No. 5 of the 8th instant, concerning the disturbances in the Prisrend district, I have the honour to inform your Lordship that the Turkish authorities here assure me that they understand the Imperial troops there have restored complete quiet.

On the other hand, I learn, from a trustworthy native source, that the quiet arises from the fact that the Albanian mountaineers have exhausted the greater part of their ammunition for breech-loading arms, and that public confidence in the power of the Government to maintain order has been so much shaken that trade and commerce have been brought to a complete standstill in the whole the Cossovo Vilayet.

I have, etc.
(Signed) W. KIRBY GREEN.

(The Public Record Office, London, *F. O. 421/61*, pp. 5.)

15. CONSUL-GENERAL BLUNT TO THE MARQUIS OF SALISBURY.

My Lord,

Salonica, August 16, 1885.

I HAVE the honour to report to your Lordship that the statements recently published in some the European newspapers that disturbances had occurred between the Greek and Turkish frontier troops are not confirmed by the Turkish authorities and my cor-

respondents in the interior. On the contrary, I am assured that the state of affairs on the Greek frontier has very much improved, and that the Greek troops co-operate with the Turkish troops in maintaining order and tranquillity.

Mr. Vice-Consul Blakeney reports that the notorious brigand Chief, Apostolaki, was recently pursued, and killed by Turkish and Greek troops.

No serious disorders have occurred this summer in the districts of Catterina, Karaferia (Veria), and Cassandra; and the Vice-Consuls at Cavalla, Drama, and Serres report that these sandjaks are comparatively quiet. Some brigands who recently appeared in the Sandjak of Serres have been vigorously pursued and destroyed by the Turkish troops.

It is in the Vilayet of Janina, and more particularly in that of Monastir, that brigandage is still very rife. A few days ago Greek brigands kidnapped an Italian gentleman and his wife in the vicinity of Mezzovo, in Epirus; and within the last two months several well-to-do Turks and Christians have been carried off by Albanian and Bulgarian brigands in Florina, Coritza, Perlepé, and others districts in the Vilayet of Monastir.

My correspondent in the Vilayet of Cossova informs me that brigandage still exists in the immediate vicinity of Bulgaria and Servia, and that the Turkish authorities complain that the Bulgarian and Servian frontier troops take no serious measures to suppress the evil.

With regard to the state of affairs in Prisrend, in Upper Albania, I have been assured byth Roman Catholic Bishop of that district, during his recent visit to Salonica, that the disaffected Albanians have been overawed by the large force (8,000 men) concentrated there under the orders of Veïsel Pasha.

This general officer has seized and exiled to Asia Minor the leading authors of the late disturbances, and succeeded in enforcing the military conscription and the payment of arrears of taxes due to the Government.

I have, etc.
(Signed) J. E. BLUNT.

(The Public Record Office, London: *F. O. 421/62*, pp. 19.)

Skender Rizaj

COSSOVA IN SOME ENGLISH DOCUMENTS (1881—1885)

Summary

Cossova during the years 1881—1885 lived a notorious events, as these English Documents conform:

1. The struggle of the Albanians of Prisrend to retake Dulcigno (1881).
2. An ambuscade against Dervish Pasha (1881).
3. Some Dervish Pasha's orders and their effects (1881).
4. Symptoms of agitation in the Upper Albania (1881).
5. A menacing attitude of the Albanian Mountaineers of Peja and Gjakova (1881).
6. The formation of the Ipek Sandjak (1881).
7. Dervish Pasha's Marching for Dibra (1881).
8. Ali Pasha's and Hassan Pasha's visit to Constantinople and their purpose (1881).
9. The siege of the districts of Uskub, Prishtina, Geilan, and Commanova (1881).
10. A. Evans and his opinion about the Albanian League (1883).
11. The dispatch of troops to Prisrend and its effect (1885).
12. The means of the Porte in maintaining order and tranquillity (1885).
13. The attempt of the Albanian insurgents to seize the town of Prisrend (1885).
14. The question of trade and commerce in the Cossova Vilayet (1885).
15. Vejsel Pisha's political, military and governmental measures (1885).